

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Haridusteaduste instituut

Humanitaar- ja sotsiaالainete õpetamine põhikoolis

Jennyfer Luik

ÜHE KOOLI 5.-9. KLASSI ÕPILASTE HINNANGUD KÜBERKIUSAMISE ULATUSE,
VIISIDE JA KIUSAMISELE REAGEERIMISE KOHTA

bakalaureusetöö

Juhendaja: Heiki Krips hariduse juhtimise lektor, PhD (pedagoogika)

Tartu 2017

Resümee

Pealkiri: Ühe kooli 5.-9. klassi õpilaste hinnangud küberkiusamise ulatuse, viiside ja kiusamisele reageerimise kohta

Infoühiskond on endaga kaasa toonud kiusamise leviku küberruumidesse, mille mõju ohvritele on sama negatiivne kui tavalise koolikiusamise puhul. Kiusamiskäitumise vähendamiseks on oluline uurida küberkiusamist üksikutes koolides. Käesoleva töö eesmärk on selgitada välja ühe kooli 5. - 9. klassi õpilaste hinnanguid küberkiusamise viiside, ulatuse ja õpilaste käitumise kohta küberkiusamise korral. Uuringus osales 479 viienda kuni üheksanda klassi õpilast. Tulemustest selgus, et kiusamise ohvriteks on olnud 78 õpilast (16,5%), kelleks on enamasti tüdrukud. Küberkiusamise toimumise sageduseks on üldjuhul mõni kord aastas $n=44$ (59,5%). Kõige vähem veebivägivalla ohvreid on üheksandas klassis $n=8$ (10%) ja kõige rohkem kuuendas klassis $n=22$ (20%). Peamiseks kiusamise kanaliks on suhtlusportaal Facebook, kus on kiusamise alla sattunud 90% kaheksanda klassi kiusatud õpilastest. Kõige levinumaks küberkiusamise viisiks on mõnitavade kirjade saatmine, mis leidis enim ohvreid seitsmendas klassis $n=11$ (78%).

Veerand kiusatavatest tüdrukutest ei saanud enam tunnis keskenduda, poiste puhul oli raske keskenduda 11% õpilastest. Veebivägivald mõjutas negatiivsemalt seitsmendat, kaheksandat ja üheksandat klassi, kus õpilased väitsid kõige enam, et pole pärast kiusamist nii õnnelikud kui varem.

Küberkiusamisest räägitakse rohkem sõpradele kui vanematele või õpetajatele ning rääkijateks on rohkem tüdrukud. Kõige vähem teavitatakse kiusamisest õpetajaid, kuna ollakse arvamusel, et õpetajatele rääkimine ei aitaks küberkiusatud õpilastel nende olukorda lahendada.

Läbivad märksõnad: kiusamine, küberkiusamine, õpilased

Abstract

Title: Estimation of 5th to 9th grade students of a single school on extent of cyberbullying, its methods and reactions to it.

Development of the information society has brought the school bullying to the cyber space, having similar influence to the victims as the usual bullying. In order to prevent or minimize negative behavior in the cyber space, it is important to research cyberbullying in the single schools. The purpose of this bachelor thesis is to describe the perception, methods and behavior on cyberbullying among the grade 5 to 9 students of a single school. In the research participated 479 students from grades 5 to 9. As a result, it was identified, that the victims of cyberbullying in the school were 78 students (16,5%) and the majority were girls.

Mainly, the bullying occurs couple of times a year, (n=44; 59,5%). The least number of bullying victims are in the 9th grade (n=8, 9%) and the largest number of victims is in 6th grade (n=22; 20%). The main channel for cyberbullying is Facebook, where 90% of 8th grade victims were bullied. Mocking proved to be the most common method of bullying and was used the most against 7th grade victims (n=11; 78%). A quarter of bullied girls and 11% of boys had problems with concentrating in the lessons after becoming a victim. The negative behavior in the cyber space had bigger negative emotional impact in the senior grades (7-9), where the students claimed not to be as happy as before the bullying. For the majority of female as well for some male victims, main audience to talk about being a target of bullying are the friends and to some extent the parents.

The teachers are the least trusted audience to talk about bullying both for boys and girls, because it is believed that telling the teachers about the bullying will not help the students to resolve the problem.

Keywords: bullying, cyberbullying, students

Sisukord

Sissejuhatus	5
Kiusamise mõiste	7
Kiusamise osapooled.....	7
Kõrvalseisjad.....	8
Kiusaja.....	8
Ohver.....	9
Kiusamise ohvrite toimetulekustrateegiad	10
Küberkiusamise mõiste	11
Küberkiusamise põhjused	12
Küberkiusamise viisid	13
Küberkiusajad.....	14
Küberkiusamise ohvrid	14
Küberkiusamise tagajärjed	15
Metoodika.....	16
Valim.....	16
Mõõtevahendid.....	16
Protseduur.....	16
Tulemused	17
Küberkiusamise ulatus	18
Peamised küberkiusamise viisid.....	20
Küberkiusamise kanalid	22
Küberkiusamise mõju kiusatud õpilastele.....	22
Küberkiusamisest vanemate, õpetaja ja sõprade teavitamine	24
Õpilaste vastutegevus küberkiusamisele	26
Küberkiusamise takistamine	27
Arutelu.....	28
Tänu sõnad	30
Autorsuse kinnitus.....	30
Kasutatud kirjandus.....	31
Lisa 1	35

Sissejuhatus

Kaasaegne ühiskond on endaga kaasa toonud info-ja kommunikatsioonitehnoloogia kiire arengu, millel on nii positiivseid kui ka negatiivseid mõjusid. Info kättesaadavus on kiirem ja lihtsam, õpilastel on pidev kontakt sõpradega ning palju ajaveetmisvõimalusi. Eurostati poolt 2012.aastal läbi viidud uuringu tulemused näitavad, et Eestis on kaasaskantavate nutiseadmete kasutamine suurem kui teistes uurimuses osalenud Euroopa Liidu liikmesriikides (Statistikaamet, 2012).

Eesti lapsed on Euroopas kolmandal kohal interneti kasutamise sageduselt ja esimesed liigkasutamises. Liigkasutamise all mõeldakse olukorda, kus Internetis veedetud aja tõttu jääb mõni muu tegevus unarusse, samuti seda, et arvutis istunud aega kontroll alla saada, kuid tulemusteta (EU Kids uuring 2010).

Õpilaste sagedase internetis viibimisega kaasneb kiusamise levik küberruumis. Näiteks selgus möödunud (2016) aastal MTÜ Lastekaitse Liidu tehtud uuringust, kus osales 1022 õpilast, et enam kui veerand (27,2%) vastanutest on kogenud küberkiusamist ning et ise on kedagi internetis ahistanud 17% õpilastest. Eesti lapsed on olnud ühed kiusatumad lapsed Euroopas juba pikema aja jooksul – juba 2010.aastal näitas Euroopa Liidu Kids Online uuring, et enam kui 40% vastanud Eesti lastest on kokku puutunud vaimse vägivallaga internetis. Kiusatud laste vanematest vaid 57% uskus, et nende last on Internetis kiusatud.

Siinkohal on oluline märkida, et küberkiusamise mõju ja tagajärjed pole väiksemad kui tavalise kiusamise puhul, sest tegemist on lihtsalt ühe tegevuse teise liigiga. Kuigi Internet võimaldab pahatahtlikel ennast võrdlemisi anonüümselt välja elada, on nende tegevuse mõju ohvritele samaväärne või isegi hullem kui koolikiusamise puhul (Keen & Georgescu, 2016).

Selleks, et küberkiusamiskäitumist vähendada ja ennetada, on oluline uurida küberkiusamiskäitumist üksikutes koolides. Käesoleva töö eesmärk on selgitada välja ühe kooli 5.-9. klassi õpilaste hinnanguid küberkiusamise viiside, ulatuse ja õpilaste käitumise kohta küberkiusamise korral. Uuringu valimisse kuulus 479 viiendate kuni üheksandate klasside õpilast. Valimi valikul lähtus autor EU Kids Online (2010) uurimistulemustest, milles väideti, et 96% eesti 9.-16. aastastest lastest kasutab kodus internetti.

Oma töös otsib autor vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

Kui palju esineb õpilaste hinnangul küberkiusamist 5.-9.klassi õpilaste hulgas?

Millised on peamised küberkiusamise viisid 5.-9. klassi õpilaste seas?

Millist mõju avaldab õpilaste hinnangul küberkiusamine õpilastele?

Milline on õpilaste hinnangul nende reaktsioon küberkiusamisele?

Käesolev bakalaureusetöö on kvantitatiivne uurimustöö, mis koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetilises osas käsitletakse traditsioonilist kiusamist ja küberkiusamist. Sealhulgas käsitleb ta kiusamise mõisteid, küberkiusamise olemust, liike ning peatub ka tagajärgedel. Töö empiiriline osa kirjeldab uurimiskäiku ja analüüsib saadud tulemusi.

Kiusamise mõiste

Kiusamine on juba üsna vana ja levinud probleem. Kiusamine koolis võib jätta halvad mälestused terveks eluks. Kiusamiskäitumine on iseloomult korduv, teistkahjustav ning ohvri ja kiusaja vahel esineb tasakaalutus võimusuhtes (Bauman, 2013; Naruskov, 2009). Tasakaalutus võimusuhtes võib esineda füüsilistes võimetes või sotsiaalses staatuses (Kowalski, Limber, & Agatston, 2012). Pieschl, Kuhlmann, & Porsch (2014) lisavad neile küberkiusamist iseloomustavatele omadustele veel tahtlikkuse ohvrile kahju tekitada.

Kiusamine võib olla füüsiline, verbaalne, emotsionaalne, rassistlik kui ka seksuaalne. Füüsiline kiusamine tähendab kellegi tõukamist või löömist. Sinna alla kuulub ka relva kasutamine ja ähvardamine. Rassistlikuks kiusamiseks loetakse kellegi korduvat mõnitamist tema päritolu üle. Seksuaalne ahistamine võib olla teise inimese keha kohta pidevalt negatiivsete kommentaaride tegemine või seksuaalse orientatsiooni halvustamine. Verbaalne kiusamine tähendab kellelegi haiget tegemist solvangute ja mõnitustega, mis mõjutab ohvrit ka emotsionaalselt. Näiteks ütles grupp tüdrukuid ühele 13-aastasele tüdrukule, et ta on räpane ja kole, mistõttu tüdruk end mitu korda päevas pesema hakkas, et pälvida kiusajate heakskiit, mida ta kunagi ei saanud (Elliott, 2002).

Rigby (1977)¹ eristab kiusamise tüüpe järgmiselt:

Füüsiline kiusamine – löömine, tõukamine, kellegi asjade äravõtmine või nende kahjustamine;

Verbaalne kiusamine – ähvardamine, kiusamine suulisel teel;

Kaudne kiusamine – kuulujuttude levitamine, grupist välja tõrjumine;

Seotud kiusamine – kahjustatakse ohvri sõprussuhteid või sotsiaalset staatust

Kiusamise osapooled

Koolivägivalda vaadeldakse tihti grupiviisilise protsessina, kus grupiliikmed täidavad erinevaid rolle (Salmivalli, 2009). Salmivalli järgi on kiusamine üldiselt grupiviisiline ja selles on igaühel täita oma osa. Peategelasteks on kõrvalseisjad, ohver ja tema kiusaja, kes reeglina on ka grupi liider. Kiusaja poolel võivad tegutseda lisaks kiusaja abilised, kes temaga aktiivselt kaasa lähevad ning kiusaja toetajad, kes oma naermise ja kohalolekuga tegutsejat tagant õhutavad.

---

¹ (Rigby, 1997, viidatud Slonje, Smith, 2008 j)

Mõni võib asuda ohvri poolele ning püüda kiusamist peatada või ära hoida. Tavaliselt suurim kiusamises osalejate grupp on kõrvalseisjad, kes üritavad end erinevatel põhjustel situatsioonist välja jätta. Isegi kui kõik ahistamise osalised ei osale aktiivselt kiusamises, on nad sellest reeglina teadlikud ja teevad sellega kiusamise võimalikuks (Salmivalli, 1996).

Kõrvalseisjad

Paljud kõrvalseisjad ei tea, kuidas oleks kõige õigem ohvrit aidata ning kardetakse olukorda ohvri jaoks veel hullemaks muuta. Loodetakse ka, et keegi teine võtab midagi ette (Salmivalli, 2010). Tihti ei julge kõrvalseisjad ohvrit aidata, kuna kardetakse, et seejärel hakatakse ka neid kiusama. Paljudele õpilastele, kes on kiusamist pealt näinud, on see kogemus väga raskesti mõjunud. Nad on seetõttu kogenud viha, raevu ja abitustunnet. Mõned on näinud õudusunenägusid ning tundnud muret selle üle, kas nemad võivad olla järgmised kiusamise ohvid.

Salmivalli (1999) jagab kõrvalseisjad nelja gruppi: 1) toetajaskond 2) eemalehoidjad 3) kaitsjad 4) abilised. Abilised on grupp lapsi, kes kiusamist nähes aktiivselt liituvad ning on kiusajale abiks. Eemalehoidjad ei osale kiusamises ning on erapooletud. Nad osalevad kiusamisprotsessis, kuna lasevad sel toimuda ega ürita kiusamist peatada. Kaitsjad asuvad ohvri poolel, üritades kiusamist peatada ning ohvri enesetunnet parandada. Toetajaskond on grupp, kes osaleb kas kiusamises või pakub kiusajale positiivset tagasisidet kiusamisele kaasaeldes (Salmivalli, 1999).

Eemaldades kõrvalseisjad kiusamisest, on võimalik kiusamist vähendada, kuna pealtvaatajaid on kõige rohkem ja nende eemaldumine võib motiveerida kiusajat oma käitumist muutma (Elliott, 2002). Kui kaob ära kiusamisele kaasaalav publik, võib kaduda ära ka kiusaja soov kiusata.

Kiusaja

Olweuse (1993) uurimus näitab, et kiusajatel on reeglina tugev võimu- ja kontrolliiha. Tihti on kiusajatel madal enesehinnang, mida nad agressiivse käitumisega tõsta üritavad (Elliott, 2002). Samas ei pruugi nad oma vägivallaakte probleemina tajuda, sest neil on kalduvus näha jõu kasutamist pigem positiivsena. Mõned õpilased kiusavad teisi selleks, et tõsta oma enesehinnangut ja saada kaaslaste heakskiitu (Hanish & Guerra, 2000). Kiusajate iseloomuomadused võivad varieeruda ning soost sõltumata on neil ühised kiusamisvõtted.

Mitmed uurimused on näidanud, et tihti võib kiusajaid ära tunda tunnuste järgi, nagu sotsiaalsete oskuste puudujääk ja vähene empaatiavõime. Nende omaduste kombinatsioon on esindatud iga kiusaja puhul (Espelage, Mebane, & Swearer, 2004; Harris, Harvey, & Booth, 2010). Kiusajatel on suurem risk sattuda kuritegelikule teele kui teistel õpilastel (Afroz & Shafqat, 2015).

Väga osavad manipuleerijad on nn kroonilised kiusajad, kes jätavad endast täiskasvanutele mulje kui empaatiavõimelistest inimestest ja kindlustavad oma käitumisega selle, et ohvril poleks mõtet nende peale kaevata. Üheks põhjuseks, miks lastest võivad saavad kroonilised kiusajad, on see, et vanemad ootavad oma lastelt võimatut. Eeldatakse, et lapsed teevad kõike õigesti ega eksi kunagi ning eksimustele järgneb karistus. Lapsi karistatakse või alandatakse tegude eest, mis on täiesti loomulikud, nagu näiteks kukkudes haiget saamine või pluusi tagurpidi selga panemine. Selline suhtumine vanemate poolt annab lastele edasi teadmise, et haavatav olemine ja vigade tegemine ei ole aktsepteeritav. Seetõttu kiusavad need lapsed neid, kes on nõrgad ja haavatavad (Elliott, 2002). Üldiselt suhtuvad poisid kiusamisse leebemalt, eitades selle olemasolu ning negatiivseid tagajärgi ohvrile (Boulton, Lloyd, Down, & Marx, 2012).

Samas satuvad noormehed ise oma sõprade ning koolikaaslaste kiusu ohvriteks tihemini kui tüdrukud (Naruskov, 2009). Kui poiste puhul on kiusamine reeglina pigem füüsiline, siis tüdrukud kalduvad rohkem kuulujutte levitama, teisi sotsiaalsetest gruppidest välja tõrjuma ning narrima ja sildistama. Tüdrukud, kes teisi sookaaslast kiusavad, on uuringute põhjal manipuleerivad, agressiivsed ja julmad ning kasutavad ohvri oma kontrolli all hoidmiseks hirmu (Glazier, 2003). Samas mõistavad tüdrukud kiusamise tagajärgi paremini ning on seetõttu ohvrite suhtes empaatilisemad (Boulton, Lloyd, Down, & Marx, 2012).

Ohver

Mitte ainult potentsiaalse ohvri välimus, vaid ka tema isikuomadused võivad suurendada riski kellegi sihtmärgiks saada. Ohvrid on tavaliselt passiivsed ja palju tundlikumad kui teised lapsed (Beaty & Alexeyev, 2008; Craig, Pepler, & Atlas, 2000). Enda kaitsmiseks kiusamise eest jääb ohvritel vajaka enesekindlusest (Warren, 2011). Neil pole või on väga vähe sõpru, kes nende eest kiusamise korral välja astuks. Kirjeldatud ohvritüüp, alluv-passiivne, on uuringute põhjal kõige sagedamini esinev (Olweus, 1993).

Ohvritel jääb tihti puudus ka võimetest ja tahtejõust kiusajatele vastu seismiseks. Tihti ei soovi ohvrid kiusamisest täiskasvanutele rääkida, kuid on olemas mõningad tunnused, mille järgi võib oletada, et laps kannatab kiusamise all: ta kardab kooli või koolist koju kõndida ning palub end autoga viia, tema koolitarbed ja riided on tihti rikutud, lapsel tekivad stressi tagajärjel pidevad kõhu-ja peavalud, enesetapukatsed, hinded halvenevad, tihe raha kaotamine ning pidevad sinikad või kriimustused (Elliott, 2002).

Kiusamine mõjutab negatiivselt ohvrite akadeemilisi tulemusi ja võib põhjustada psüühilisi probleeme, näiteks ärevushäired ja depressioon. Lisaks võib kiusamine suurendada koolist puudumise tõenäosust (Afroz & Shafqat, 2015).

Lisaks on ka ohvreid, kellest saavad mingil hetkel kiusajad – nn. ohverkiusajad (Vanderbilt & Augustyn, 2010). Need on inimesed, kes soovivad enda kiusamise eest kätte maksta või kiusaja ahistamisega õiglust jalule seada ning võtavad selleks endale kiusaja rolli. Ohverkiusaja käitumine on tavaliselt kombinatsioon eksternaliseeritud ja internaliseeritud käitumismudelitest (Cook et al., 2010; Veenstra et al., 2005).

Internaliseeritud käitumise näol on seisundiga, mis mõjutab inimest ennast, näiteks ärevus ja madal enesehinnang. Eksternaliseeritud probleeme elatakse väljapoole, eirates kehtestatud norme (Tervise Arengu Instituut, 2008).

Kiusamise ohvrite toimetulekustrateegiad

Pidevalt kasvav arv uusi kiusamise ennetamis- ja sekkumisstrateegiaid luuakse eesmärgiga tõsta teadlikkust kiusamise kohta, suurendada kiusamisest teavitamist ning kiusamise märkamist koolides, ja selleks, et kiusajad ning ohvrid saaksid abistavat nõustamist kiusamiskäitumise järel (Kowalski, Limber, & Agatston, 2012).

Olweuse Koolikiusamise Ennetamise Programmile (OBPP) pandi algus juba 1980. Aastatel Norras. Nüüdseks on sarnased programmid levinud Ameerika Ühendriikidesse, Saksamaale ja teistesse riikidesse. OBPP loodi eesmärgiga vähendada olemasolevat kiusamist koolides ning ennetada tulevikus kiusamiskäitumist (Kowalski et al., 2012). OBPP põhineb neljal printsiibil: 1) täiskasvanud peaksid õpilaste vastu üles näitama soojust ja huvi 2) kehtestada tuleks kindlad reeglid ebasobiva käitumise jaoks 3) kasutusel peaksid olema järjepidevad tagajärjed reeglite rikkumise korral, mis poleks füüsilised ega vaenulikud 4) täiskasvanud peaksid näitama positiivset eeskuju lastele (Olweus, 1993).

Küberkiusamise mõiste

Kui veel möödunud sajandi lõpus sai ohver tagakiusamise eest vähemalt koju põgeneda, siis infoühiskonna areng on toonud klassi- või grupikaaslase vaimse vägivalla koos internetiga kõigi kodudesse. On raske hinnata, kuna küberkiusamine täpselt alguse sai, kuid tänaseks päevaks on küberkiusamisest saanud üks levinumaid koolivägivalla liike, mis moodustab kiusamisest koguni ühe kolmandiku. Lisaks võib kirjapandud sõnum teha kordades rohkem kahju kui suuliselt öeldu, kuna sõnumit saab korduvalt lugeda ja laiemalt levitada (Isakannu, 2008).

Küberkiusamisel puudub rahvusvaheline üheselt mõistetav definitsioon. See puudub ka Euroopa Liidus, kus seadusandluses kajastatakse seda ainult neljateistkümnes riigis. Eesti nende hulka ei kuulu (Euroopa Parlament, 2016). Küberkiusamist on pikema aja jooksul uurinud Hinduja ja Patchin, kes defineerivad seda kui tahtlikku ja korduvat kahjutekitamist arvutite, mobiiltelefonide ja muude elektrooniliste vahendite abil. Pahatahtlik käitumine küberkeskkonnas on väga kiire ja tõhus, peaaegu et peatamatu, ning seetõttu veelgi mõjuvam kui koolikiusamine. Lisaks sellele, kui füüsilise vägivalla eest on ohvril võimalik end peita, siis küberruumis kiusamise eest end peita ei saa (Huang & Chou, 2010).

On tähtis teha vahet otsesel kiusamisel, mis väljendub ohvri avalikus ründamises, ja tahtlikus grupist väljatõrjumist väljendava kaudse kiusamise vahel. On ülimalt oluline pöörata tähelepanu just viimasele, sest selle vaevunähtavate ohtude ja suure mõju alahindamine oleks viga (Olweus, 1993). Küberkiusamise kirjeldamisel kasutab Olweus järgmisi mõisteid:

Tahtlikkus – kiusamine on teadlik ja kindla kavatsusega panna ohver end halvasti tundma;

Korduvus – kiusamine leiab aset pikema aja jooksul korduvalt;

Ebavõrdsus võimusuhetes – ohver on kiusajast millegi poolest nõrgem ning tal on raske end kaitsta (Olweus, 2011).

Kuna interneti vahendusel toimuv kiusamine on pidev, on seda eriti raske vältida, sest kiusamine saab aset leida ka ajal, mil ohver parasjagu internetti ei kasuta (Keen, Georgescu, 2016). See tähendab, et kiusamine saab toimuda ka siis, kui ohver magab, kuna piltide ja informatsiooni levitamine võib toimuda ööpäevaringselt. Üks suurimaid erinevusi kiusamise ja küberkiusamise vahel on see, et kiusamise puhul saab ohver minna koju, kus teda ei kiusata (Lacherza, Conti, 2013).

Kui traditsioonilise kiusamise puhul loeb kiusaja füüsiline üleolek ohvrile, siis küberkiusamise puhul näitab agressor võimu tehnoloogia kasutamise oskusega (Aricak et al., 2008). Teisele haiget tegemiseks kasutatakse alandava sisuga sõnumeid, mida võidakse näidata enne ohvrile saatmist ka teistele sõpradele, saadetakse ähvardava sisuga kirju ning edastatakse kellegi poolt endale saadetud isiklik kiri kõikidele oma kontaktidele, selleks, et kirjasaatjat häbistada (Shariff, 2008).

Küberkiusamise puhul on üldiselt tegemist teadliku tegevusega, siiski võib juhtuda, et inimene satub enesele teadmata kiusaja rolli. Kiusamisjuhtumiks võib lugeda juba ka seda, kui levitatakse klassikaaslase kohta internetist loetud solvavaid kuulujutte oma sõbrale või edastatakse sõbrale kellegi kolmanda kohta naljaka, kuid mitte heatahtliku sisuga e-kirju (Schwartz, 2013).

Küberkiusamise põhjused

Õpilased on välja toonud erinevaid põhjuseid, miks nad on teisi küberkiusanud - on tahtnud kätte maksta enda kiusamise eest, kiusatakse inimest, keda ei sallita, kiusatakse lõbu pärast või selleks, et näidata oma teadmisi tehnoloogia vallas. Kiusajad valivad vahel enda ohvriteks ka täiesti võõraid inimesi. Näiteks valitakse ohvriks keegi, keda kohati jututoas ning hakatakse talle saatma solvavaid ja ähvardavaid kirju, esinedes ise samal ajal kellegi teisena (Vandebosch & Cleemput, 2008).

Küberkiusamise põhjustena võib välja tuua koolikiusamise, soo, akadeemilised saavutused ja kultuuri (Huang & Chou, 2010). Lacherza ja Conti (2013) lisavad kiusamise põhjusteks veel välimuse, majandusliku seisuga, seksuaalse orientatsiooni, hinded, tervisliku seisundi või puuded. See tähendab, et ohvriteks valitaks inimesi, kes mingil põhjusel erinevad oma välimuse poolest, näiteks kehakaalu poolest, ning jäävad kiusajatele silma. Kiusatakse majanduslikult vähemjõukamasse perekonda kuuluvaid lapsi, homoseksuaalsed ning ka akadeemiliselt vähemvõimekamaid. Põhjuse kiusamiseks võivad anda ka käitumisprobleemid või puudulikud sotsiaalsed oskused. Veel võetakse kiusamisel arvesse rassi, nahavärvi, sotsiaalset päritolu ning nii füüsilisi võimeid (Lacherza, Conti, 2013). Lisaks toob Mesch olulise põhjusena esile endast ülemäärase ja isikliku informatsiooni, nagu näiteks liigselt paljastavad fotod, avalikustamise suhtluskanalites (Mesch, 2009).

Küberkiusamise viisid

Tänapäeva lapsed kasvavad üles koos paljude info-ja kommunikatsioonitehnoloogiatega, mis ühelt poolt pakuvad erinevaid võimalusi aktiivseks suhtluseks ja info leidmiseks, teisalt aga on soodsaks kiusamise kohaks (Pieschl, Kuhlmann, & Porsch, 2015). Erinevate suhtluskanalite olemasolu võimaldab noortel olla osaline mitmetes suhtlusgruppides samaaegselt – Facebook, Whats App, Instagram jt. Samas annavad erinevad sotsiaalmeedia kontod kiusajatele võimaluse kiusamiseks.

Calmaestra jt (2010) jagavad küberkiusamise neljaks kategooriaks: kirjalik-verbaalne kiusamine, visuaalne kiusamine, väljajätmine ja privaatsuse rikkumine. Kirjalik-verbaalne kiusamine hõlmab endas telefonikõnesid, sõnumeid, e-maile, blogipostitusi ja vestlusi sotsiaalvõrgustikes ehk siis kellelegi haiget tegemine oma sõnadega. Visuaalse kiusamise alla kuulub piltide ja videote postitamine, saatmine ning jagamine. Väljajätmine on teadlikult kellegi kõrvalejätmine mõnest internetis olevast grupist. Näiteks luuakse suhtlusvõrgustiku grupp, kuhu kuuluvad kõik klassikaaslased, kuid ühte inimest klassist sinna ei lisata. Privaatsuse rikkumine tähendab teise andmete varastamist ja avaldamist, kellegi nime ja konto omastamist.

Willard (2007) eristab seitset erinevat küberkiusamise liiki: ahistamine (harassment; pidevalt solvavate sõnumite saatmine), sõimamine (flaming; vihaste ja ebaviisakate sõnumite saatmine ohvrile), mustamine (denigration; valeinfo ja õelate postituste tegemine), privaatsuse rikkumine (impersonation; teiste inimese andmete kasutamine temale kahju tegemise eesmärgil), saladuste levitamine (outing), saladuste väljapetmine (trickery; kellegi piinlike lugude ja piltide väljapetmine ning avalikuks tegemine ja levitamine), ignoreerimine (exclusion; teadlikult kellegi väljajätmine mõnest suhtlusvõrgustiku grupist), küberjälitamine (cyberstalking; ahistamine koos ähvardustega internetis).

Lisaks eelnimetatule lisavad Patchin ja Hinduja (2012) siia veel pahatahtlikul eesmärgil loodud veebilehekülje ohvrist ning ähvardamise telefonis. Nende uuringust lähtudes on kõige levinumaks küberkiusamiseks viisiks õelate kommentaaride postitamine, millele järgneb kuulujuttude levitamine ning ähvardamine. Kõige vähemlevinumaks viisiks on solvavate videote postitamine. Kowalski, Limber, & Agatston (2012) kirjeldavad oma raamatus kõige enam kasutatava küberkiusamise liigina telefoni teel saadetavaid sõnumeid. Seejärel tulevad erinevad jututoad ning emaili teel saadetud kirjad.

Küberkiusajad

Küberkiusajat on raskem kindlaks teha, kuna internet võimaldab kiusajale suuremat anonüümsust. Kiusaja anonüümsus teeb ohvrile rohkem kahju, kuna ta ei tea, kas tegemist on täiesti võõra inimesega või hoopis tema parima sõbraga, ning kas kiusajaid on üks või kiusab teda näiteks terve klass. Seetõttu muutuvad ohvrid väga umbusaldavateks kõigi vastu ja on pidevalt hirmu all (Keen, Georgescu, 2016).

Üldiselt peavad kiusajad ennast paremaks kui teised. Nad tahavad oma tegevusega koguda klassis populaarsust ning on enamasti keskmise õppeedukusega. Kiusamise eesmärgiks on saada võim ohvri üle (Arıcak et al., 2008).

Üheks oluliseks teguriks kiusamises on sugu (Huang & Chou, 2010). Poisid osalevad nii tava- kui ka küberkiusamises kiusajana rohkem kui tüdrukud, kuid nende tegevuses domineerib füüsiline vägivald. Tüdrukute puhul on ülekaalus psühholoogiline kiusamine (Nabuzoka, 2010). Naruskovi (2009) uurimus näitab, et tüdrukud alandavad veebis endale tuttavaid inimesi rohkem kui poisid, samas kogevad nad ise kiusamist pigem tundmatute inimeste poolt. Lisaks tõi Naruskov oma uurimuses olulisena esile, et tüdrukuid ahistatakse internetis märkimisväärselt rohkem kui poisse.

Küberkiusamise ohvrid

Küberkiusatud õpilastel on suurem tõenäosus hakata käituma antisotsiaalselt kui õpilastel, kes pole küberkiusamisega kokku puutunud. Antud väide on põhjendatav asjaoluga, et tihti tahetakse kiusajale kätte maksta ning selleks käitutakse kiusajaga samamoodi, nagu käitus tema oma ohvritega. Veebivägivalla ohvrid kannatavad tihedamini ka psüühikahäirete käes, nagu näiteks pikaajaline kurbus ja viha (Cao & Lin, 2015).

Tihti ei soovi ohvrid kiusamisest kellelegi rääkida (Smith et al., 2008) või kui pöörduakse murega sõbra poole, ei võeta neid alati tõsiselt (Slonje & Smith, 2008).

Küberkiusamise Uurimiskeskuses 2015.a veebruaris läbiviidud uurimuse andmetel kogesid 15% vastanutest viimase kuu jooksul küberkiusamist - 18,5% tüdrukutest ja ainult 11,8% poistest (Cyberbullying Research Center, 2015).

Ka Euroopa Parlamendi Tsiviilõiguste Komitee tellitud Net Children Go Mobile uurimuse põhjal satuvad tüdrukud suurema tõenäosusega küberkiusamise ohvriteks. 2013. ja 2014. aastatel küsitletud seitsme riigi laste seas oli küberkiusatud teismeliste tüdrukute arv üle kahe korra suurem kui poistel. Ka tüdrukute kiusamise kestus on pikem ning sellest tingitud pikaajalised nii emotsionaalsed kui ka akadeemilised mõjud ohvrile raskemad (Meyer, 2009).

Küberkiusamise tagajärjed

Järjest enam on hakatud aru saama küberkiusamise negatiivsetest tagajärgedest ning emotsionaalsest kahjust, mida see põhjustab (Akbulut, Sahin, & Eristi, 2010; Anderson, Sturm, 2007). Tagajärjed ohvrile võivad olla väga tõsised ning tuua kaasa emotsionaalset, füüsilist ja psühholoogilist kahju (Isakannu, 2008).

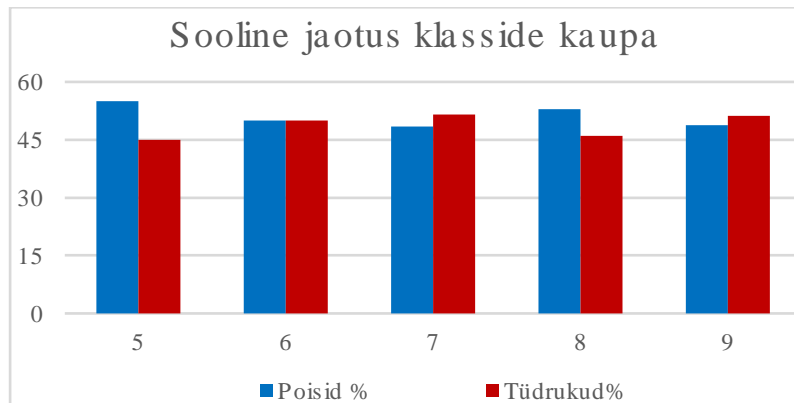
Küberkiusamise tagajärjed on võrdsed füüsilise kiusamise tagajärgedega. Internetis kiusatud ohvrid võivad kogeda stressi, pinget, nende enesehinnang võib langeda oluliselt ning nad võivad langeda depressiooni. Nii füüsilise- kui ka küberkiusamise kõige äärmuslikemaks tagajärjeks on enesevigastamine või enesetapp (Anderson & Sturm, 2007).

Veebivägivalda oleks kergem takistada, kui õpilased saaksid aru sellega seonduvatest probleemidest ja oleksid teadlikud, kuidas kiusamise korral käituda. Kiusamise ohvrid või kõrvalseisjad otsustavad täiskasvanuid sellest mitte teavitada, kuna ollakse arvamusel, et täiskasvanud ei ürita koolis kiusamist peatada ega ohvrit aidata. Suur osa ohvritest ei teavita küberkiusamisest kedagi. Need, kes teavitavad, on enamasti tüdrukud (Hinduja & Patchin, 2008; Li, 2006).

Metoodika

Valim

Uuringu valim moodustus Tartu Kivilinna Kooli viienda kuni üheksanda klassi õpilastest. Kokku osales küsitluses 479 õpilast, kellest 246 olid poisid ja 233 tüdrukud. Klasside lõikes jaotusid poisid ja tüdrukud vastavalt Joonis 1.

Joonis 1. Küberkiusamise sooline jaotus klasside kaupa

Mõõtevahendid

Käesoleva uurimuse läbiviimiseks kasutas autor kvantitatiivset uurimismeetodit. Ankeedi koostamisel on kasutatud Kuusk (2010) ja Schmidt (2005) küsimustikke.

Ankeedi esimene osa keskendub interneti kasutamissageduse, peamiste tegevuste ja veebis veedetud aja tuvastamisele; teine osa otsib vastuseid kiusamise toimumise, selle sageduse, peamiste kanalite, viiside ning küberkiusamise mõju määratlemiseks.

Kolmanda osa küsimused on koostatud küberkiusamise põhjuste ja nendele reageerimise kirjeldamiseks. Lisaks andis autor vastajatele võimaluse pakkuda avatud küsimuse näol lahendusi küberkiusamise takistamiseks.

Protseduur

Küsitlus viidi läbi Tartu Kivilinna Koolis 29.märts - 31.märts 2017.a. Autor võttis kooliga ühendust telefoni teel, kus kõigepealt saadi õppelajuhataja nõusolek.

Seejärel lepidi emaili teel kokku aeg kohtumiseks ja ankeetide üleandmiseks. Kooli personali ja autori kokkuleppel viidi küsitlus läbi õpetajate poolt. Küsitluses osales 23 klassi, kus igas klassis oli 24 õpilast. Ankeedid olid autori poolt jagatud vastavatesse pakkidesse ning lisaks oli kaasa antud ka mõned lisa ankeedid õpetajate jaoks. Enne küsitluse täitmist selgitati õpilastele, et küsitlusele vastamine on vabatahtlik ja saadud tulemusi kasutatakse üldistatud kujul autori bakalaureusetöös. Iga klassi vastatud ankeedid asetati tagasi eraldi pakkidesse. Autor käis andmetel järel kahel korral, et olla kindel vastajate anonüümsuses.

Küsitlus viidi läbi paberkandjal ning selle täitmine võttis aega keskmiselt 10 minutit. Andmetöötluseks kasutas autor andmetöötlusprogrammi IBM SPSS Statistics Subscription ja joonised on koostatud programmiga Microsoft Excel.

Tulemused

Taustainformatsiooni saamiseks esitas autor järgmised küsimused: Kui tihti vastaja internetti kasutab (vastusevõimalustega kord nädalas, üle päeva ja iga päev), mitu tundi päevas ta internetis veedab (ühest tunnist viie ja enama tunnini) ning millega vastajad peamiselt internetis tegelevad (kuulan muusikat, mängin, suhtlen sõpradega, teen koolitöid, loen uudiseid, pean oma blogi, külastan erinevaid sotsiaalmeedia lehekülgi).

Saadud vastustest ilmnes, et küsitatud õpilastest kasutab 93,5% (n=448) internetti igapäevaselt, 5% (n=24) üle päeva ja ainult 1,5% (n=7) korra nädalas. Enamus poisse n=103 (42%) veedab internetis 2 – 3 tundi päevas. 33% (n=81) kasutab internetti päevas neli kuni viis tundi.

Tüdrukutest veedab igapäevaselt internetis kaks kuni kolm tundi 39% (n=90) ning 29% (n=65) vastanud tüdrukutest kasutab internetti neli kuni viis tundi päevas. Alla tunni päevas veedab internetis aega 13% (n=30) tüdrukuid ning 7% (n=18) poisse.

Üle viie tunni veebis tegutsevaid tüdrukuid on rohkem kui poisse – 19% (n=44) vastanud tütarlastest ja 17% (n=41) poistest. Soost sõltumata kasutatakse internetti kõigiks ankeedis küsitud tegevusteks - muusika kuulamiseks, mängimiseks, sõpradega suhtlemiseks, koolitööde tegemiseks, uudiste lugemiseks, blogi pidamiseks, sotsiaalmeedia kasutamiseks. Blogipidamiseks kasutas internetti kõige vähem õpilasi n=9 (2%).

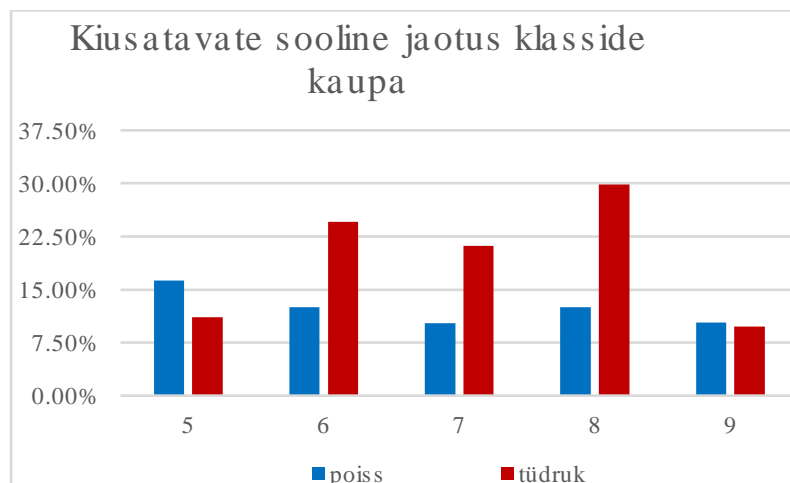
Veebitegevustes esineb ka soolisi erinevusi. Kui 84% (n=205) poisse mängib võrgus, siis tüdrukutest teeb seda vaid alla poole (46%) (n=106) ning kasutab enamuses 93% (n=217) sotsiaalmeediat, kus on aktiivsed ka 72% (n=176) poistest. Teistes küsitud tegevustes on sugudevaheline erinevus vaid mõneprotsendine.

Küberkiusamise ulatus

Esimene uurimisküsimus oli: “Kui palju esineb õpilaste hinnangul küberkiusamist 5. - 9. klassi õpilaste hulgas?” Vastuseks sellele küsimusele saadi andmeanalüüsil järgmised tulemused. Vastanud 479-st õpilasest 78 (16,5%) õpilast kinnitas, et selles koolis on teda küberkiusatud. Poistest oli ohvriks sattunud n=30 (12,4%) ja tüdrukutest n=47 (20,6%). Igapäevase küberkiusamise ohvriks osutusid 5,4% (n=4) vastanutest, mis moodustab koguvalimist 0,8%. Mõni kord nädalas kogeb veebivägivalda n=6 (8,1%) kiusatavatest, mõni kord kuus n=20 (27%) ja mõned korrad aastas n=44 (59,5%) vastanut.

Eristades küberkiusamist klasside kaupa, siis kõige vähem esines küberkiusamist viiendas klassis n=11 (14%) ja üheksandas klassis n=8 (10%). Kuuendas klassis kiusatavate arv tõusis võrreldes viienda klassiga poole võrra n=22 (20%), seitsmendas klassis oli küberkiusamise ohvreid jälle vähem kui kuuendas klassis n=16 (16%). Kaheksandas klassis oli küberkiusamise käes kannatanud n=21 õpilast (20%).

Järgnevalt on esitatud kiusatavate sooline jaotus erinevates vanusegruppides (Joonis 2). Kui poiste veebis kiusamise tase püsib 10%-15% lähedal, siis tüdrukute puhul teeb see kuuendas klassis hüppelise kasvu ja langeb poistega samale tasemele alles üheksandas klassis.

Joonis 2. Kiusatavate sooline jaotus klasside kaupa

Ise on teisi õpilasi kiusanud $n=44$ (9%) vastanutest. Kõige enam esines küberkiusajaid kaheksandas klassis $n=15$ (15%), kuuendas klassis $n=13$ (12%) ja seitsmendas klassis $n=10$ (10%). Viiendas ja üheksandas klassis oli küberkiusajaid võrdselt $n=3$ (4%).

Peamiselt kiusatakse teisi mõni kord aastas $n=38$ (86%). Võrdselt on $n=3$ (7%) õpilast märkinud, et küberkiusamine toimub kas mõni kord kuus või mõnel korral nädalas.

Viienda klassi õpilased on kasutanud küberkiusamist vaid kahel eesmärgil: neid oli kiusatud ning tahtsid tagasi teha $n=1$ (50%) ning löbu pärast $n=1$ (50%). Üks kiusajatest oma küberkiusamise põhjust ei täpsustanud.

Kuuendas klassis on peamiseks küberkiusamise põhjuseks teisele tagasi tegemine, mida on kasutanud $n=7$ (64%) õpilast. Seejärel on küberkiusatud löbu pärast $n=4$ (36%) ning viimasena kas seetõttu, et teised ka tegid $n=3$ (27%) või selleks, et oma viha välja elada $n=3$ (27%).

Ka seitsmendas klassis on peamiseks küberkiusamise põhjuseks kaaslasele tagasi tegemine $n=8$ (80%). Viha välja elamiseks on teist küberkiusanud $n=1$ (10%) õpilane, löbu pärast kiusajaid oli samuti $n=1$ (10%) ning küberkiusati ka seetõttu, et teised seda tegid $n=1$ (10%).

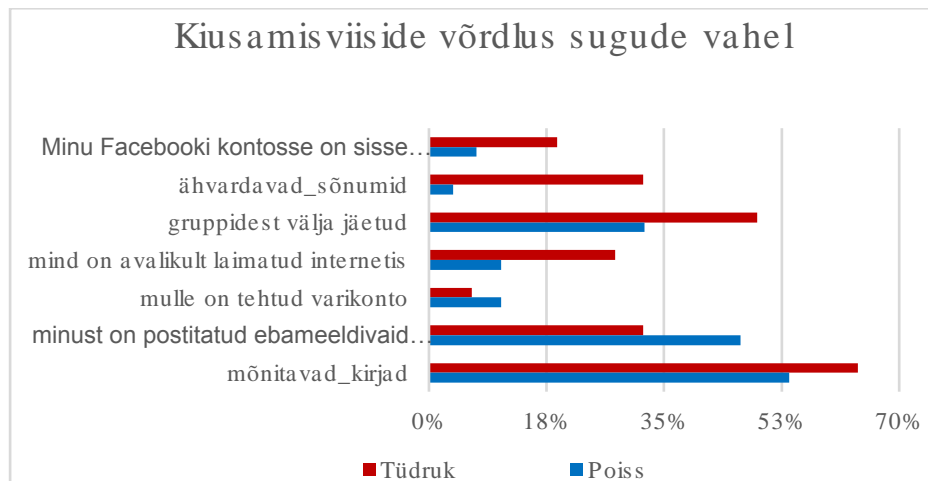
Kaheksandas klassis kasutab suurem osa kiusajaid küberkiusamist löbu pärast $n=6$ (46%). Seejärel kiusatakse kas tagasi tegemise eesmärgil $n=4$ (31%) või kuna teised ka küberkiusasid $n=4$ (31%).

Küberkiusamist viha välja elamise eesmärgil kasutas $n=2$ (15%) õpilast ning $n=2$ (15%) õpilastest märkis variandi "muu" alla, et ei teadnud tol hetkel, et tema tegevus kuulub küberkiusamise alla.

Üheksandas klassis vastasid kõik kiusajad, et üheks põhjuseks, miks nad on kasutanud küberkiusamist, on löbu pärast $n=3$ (100%). Põhjustena toodi välja ka viha välja elamine $n=2$ (67%) ning põhjus, et teised ka tegid $n=1$ (33%).

Peamised küberkiusamise viisid

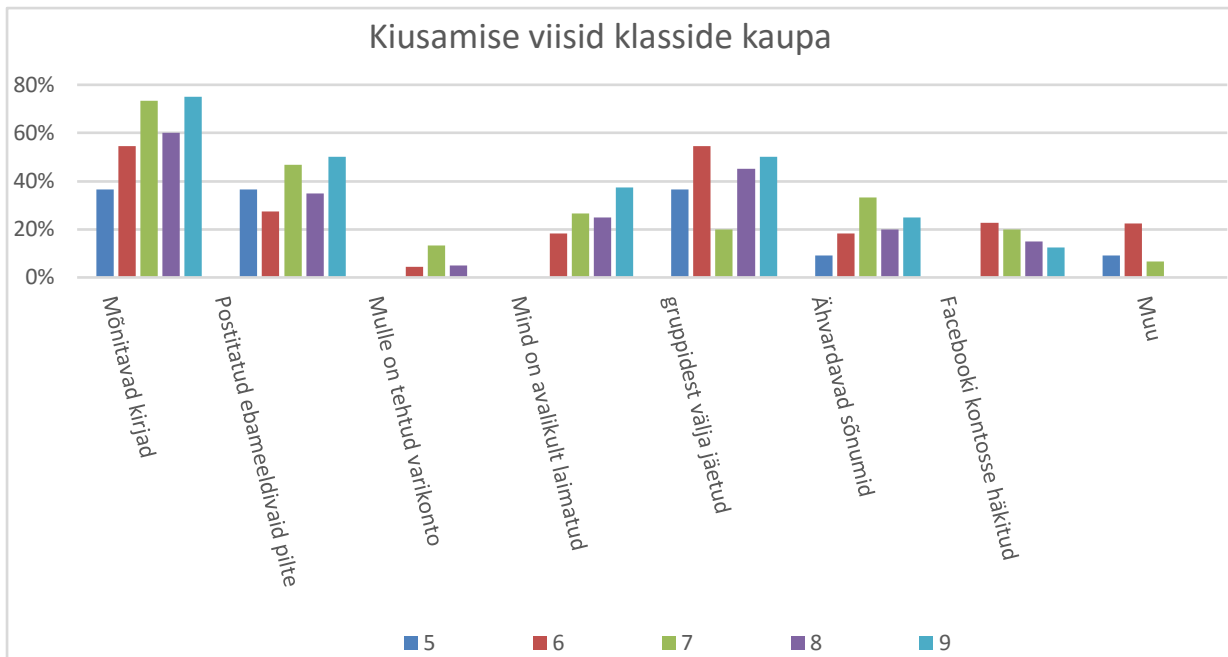
Teiseks uurimisküsimuseks oli: “Millised on peamised küberkiusamise viisid 5. - 9. klassi õpilaste seas?” Andmeanalüüsi tulemusena saadi järgmised tulemused. Mõnitava sisuga kirju on saanud (61%) $n=45$ vastanut, ebameeldivaid pilte on postitatud ligi (39%) $n=28$ -le vastanule, varikonto on tehtud (8%) $n=6$ -le, laimatud on (22%) $n=16$ õpilast, gruppidest on välja jäetud (44%) $n=32$ vastanutest, ähvardavaid sõnumeid on saanud (22%) $n=16$ ning Facebook’i kontosse on sisse häkitud (16%) $n=12$ -le õpilasele.

Joonis 3. Kiusamisviiside võrdlus sugude vahel

Klasside kaupa kiusamise viise välja tuues (Joonis 4) on näha, et mõnitavate sõnumite saatmine on kõige levinum küberkiusamise viis, mis on eriti aktuaalne seitsmendas ja üheksandas klassis, kus mõnitavaid kirju on saanud vastavalt $n=11$ (78%) ja $n=6$ (75%) õpilast.

Järgnev tulp näitab ebameeldivate piltide postitamise osakaalu ohvritest, mis on kõige suurem üheksandas klassis $n=4$ (50%) ning kõige madalam kuuendas klassis $n=6$ (28%). Kolmas tulp tutvustab õpilaste osakaalu, kellele on loodud varikonto. Tulbas on vaid kolme klassi vastused viiest, kuna ülejäänud kahes klassis antud kiusamisviisi ei esinenud. Seitsmendas klassis loodi varikonto kahele õpilasele (14%), kaheksandas klassis oli ohvriteks 1 vastanutest (5%) ning samuti ka kuuendas klassis (4,8%).

Joonis 4. Küberkiusamise viisid klasside kaupa

Neljanda tulba eesmärgiks on kirjeldada õpilaste osakaalu, keda on internetis avalikult laimatud. Õpilaste hinnangute põhjal sai autor esile tuua üheksanda klassi, kus laimamise protsent oli kõige suurem 37,5% ($n=3$). Enam vähem võrdne tulemus oli seitsmendas ja kaheksandas klassis, kus protsendid jagunesid vastavalt 28% ($n=4$) ja 25% ($n=5$). Kuuenda klassi õpilastest märkis $n=4$ (19%), et neid on avalikult veebis laimatud.

Viies tulp iseloomustab gruppidest välja jäetud laste osakaalu klasside kaupa. Kõige rohkem on sedasorti kiusamisviisi kasutatud kuuendas klassis $n=12$ (57%). Kõige vähem aga seitsmendas klassis, kus kiusatavate arv antud viisil oli $n=4$ (21%). Järgnev tulp tähistab ähvardavate sõnumite osakaalu, mis on suurim seitsmendas klassis $n=5$ (36%). Viiendas klassis on ähvardavaid sõnumeid saanud vaid 1 vastanutest (10%).

Järgmine tulp iseloomustab vaid nelja klassi viiest, kuna viiendas klassis polnud ühtegi juhtumit, kus vastanutest kellelegi oleks Facebooki kontosse häkitud. Ka üheksandas klassis oli vaid 1 õpilane (12%), kes märkis, et tema kontosse on sisse tungitud ning sellega temale kahju tekitatud. Kaheksandas (15%) ja seitsmendas (21%) klassis oli õpilasi 3, kes antud vastuse sobivaks märkisid. Viimane tulp iseloomustab vastusevarianti "Muu", kus õpilased said ise täiendada, mil viisil on neid veel küberkiusatud.

Vastustena toodi välja mängutoad (n=3), „õudsad” videod (n=1), mõnitava sisuga pildid (n=1), märkimine mõnele halvustava sisuga pildile (n=1) ning ignoreerimine ja tagarääkimine (n=1).

Küberkiusamise kanalid

Peamise kiusamiskanalina domineerib Facebook – selles keskkonnas on uuritava kooli 5. - 9. klassi õpilastest langenud kiusamiskäitumise ohvriks kõige rohkem lapsi. 18 õpilast 24st (90%) kaheksandas klassis märkis, et on olnud kiusatud sotsiaalmeedia kanalil Facebook. Üheksanda klassi 10st küberkiusatud lapsest 7 (87,5%) märkisid kiusamise allikaks Facebooki. Kuuendas klassis tunnistas 19 õpilast 34st (86%), et on olnud küberkiusamise ohver Facebookis.

Seitsmenda klassi küberkiusatud 21 õpilase hulgas oli 12 (80%) õpilast, keda on läbi Facebooki ahistatud. Kõige vähem on antud veebisaidil küberkiusatud viienda klassi õpilasi, kus 9st õpilasest 4 (44%) märkis küberkiusamiskanaliks Facebooki.

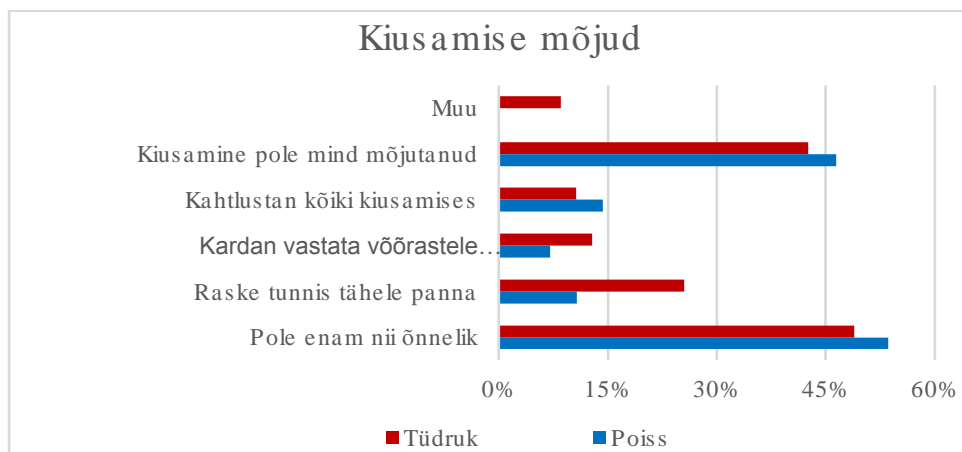
Peamiselt piltide postitamisele keskenduvast Instagramis on kellegi sihtmärgiks saanud n=2 (7%) poissi ja n=4 (8,7%) tüdrukut. Peamiselt on ohvrid kuuendas klassis n=3 (14%), teistes klassides on Instagramis küberkiusamise alla sattunud vaid 1 õpilane. Jututubades on küsitluse põhjal kannatanu rolli sattunud vaid tütarlapsed n=4 (8,7%) ning siin on samuti tegemist kuuenda klassiga, kus ohvriks on kõige enam lapsi n=2. Kaheksandas (5%) ja seitsmendas (6%) klassis on jututubades küberkiusatud vaid ühte õpilast. Mängutubades on rohkem poiste vastu suunatud negatiivse käitumist n=4 (14,8%) ning ohvrite näol on tegemist viienda n=2 ja kuuenda n=2 klassi õpilastega. Muudel kanalitel, nagu näiteks ask.fm, V Kontakte, Skype, on vastanutest olnud sihtmärgiks n=2 (7,4%) poissi ja n=7 (15,2%) tüdrukut. Sihtmärgid on peamiselt kuulunud viiendasse ja seitsmendasse klassi, kus mõlemas oli n=4 ohvrit, keda kiusati muudel veebisaitidel. Populaarsel sotsiaalmeediakanalil Twitter ei olnud kiusatud ühtki vastanut.

Küberkiusamise mõju kiusatud õpilastele

Kolmandaks uurimiküsimuseks oli: “Millist mõju avaldab õpilaste hinnangul küberkiusamine õpilastele?” Joonisel 5 on välja toodud, kuidas õpilaste hinnangul küberkiusamine mõjutab nii poisse kui tüdrukuid.

N=3 (11%) poissi tunnistab, et ei suuda tunnis enam tähele panna, tüdrukute puhul on see arv n=12 (26%). N=13 (46%) poissi märkisid, et küberkiusamine pole neile mõju avaldanud. Tüdrukute hinnangu põhjal oli see arv n=20 (43%).

Lisaks leidis rohkem ka tüdrukuid, kes ei tundnud end pärast kiusamiskäitumist enam nii õnnelikuna n=23 (50%). Poisse, kes oleksid end vähem õnnelikuna tundnud, oli n=15 (53%).

Joonis 5. Küberkiusamise mõjud

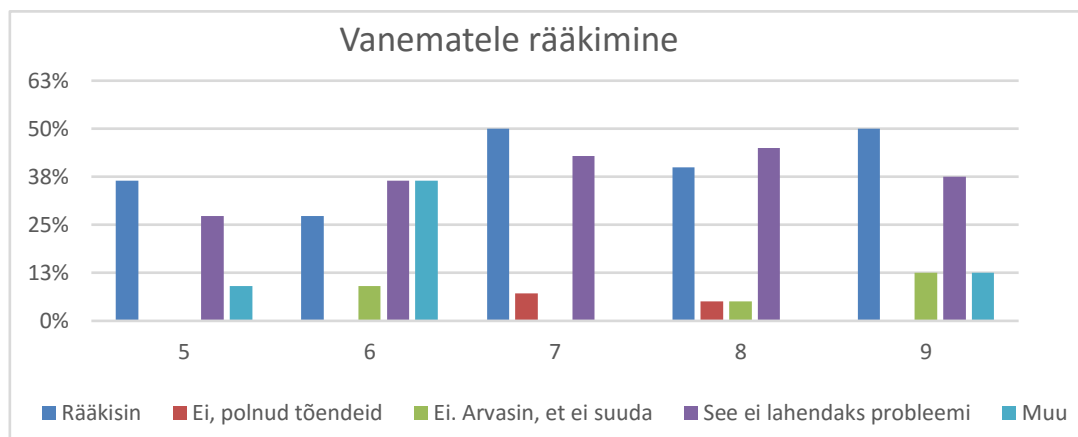
Tuues välja kiusamise mõju ohvritele klasside kaupa, on märgatav erinevus, et kui viiendas (45%, n=5) ja kuuendas (59%, n=13) klassis pole pea pooled õpilased lasknud end kiusamisest mõjutada, siis seitsmendas, kaheksandas ja üheksandas klassis on kiusamine hakanud juba õpilasi häirima ning nad pole enam sama õnnelikud kui varem. Seitsmenda klassi õpilastest märkisid 73% (n=11), et pole küberkiusamise tõttu enam nii õnnelikud, kaheksandas klassis jaotusid tulemused võrdselt 47,4% (n=9) vastuste vahel, et “pole enam nii õnnelik” ning “kiusamine pole mind mõjutanud”. Ka üheksanda klassi õpilaste hinnangute põhjal võib õpilased jaotada kahte rühma: need, kes pole lasknud end kiusamisest mõjutada (50%, n=4) ning need, kes tunnevad end küberkiusamise tõttu kurvemini (50%, n=4).

Küberkiusamisest vanemate, õpetaja ja sõprade teavitamine

Vastusena neljandale uurimusküsimusele, milleks oli: “Milline on õpilaste hinnangul nende reaktsioon küberkiusamisele?” rääkis $n=29$ (39%) õpilast kiusamisest vanematele, $n=53$ (72%) sõpradele ning $n=21$ (28%) õpetajale.

Allpool olev joonis (Joonis 6) näitab õpilaste hulka klasside kaupa, kes teavitasid küberkiusamisest oma vanemaid. Kõige rohkem teavitati kiusamisest vanemaid seitsmendas $n=7$ (50%) ja kaheksandas $n=8$ (40%) klassis.

Vastusevarianti “Ei. Arvasin, et ei suuda”, mis tähendas, et õpilased ei teavitanud oma vanemaid, kuna mingitel põhjustel ei suutnud neile sellest rääkida, ei märgitud kordagi viiendas ega seitsmendas klassis. Vastusevariant “Ei, polnud tõendeid” valiti ainult seitsmendas (1 õpilane, 7%) ja kaheksandas klassis (1 õpilane, 5%).

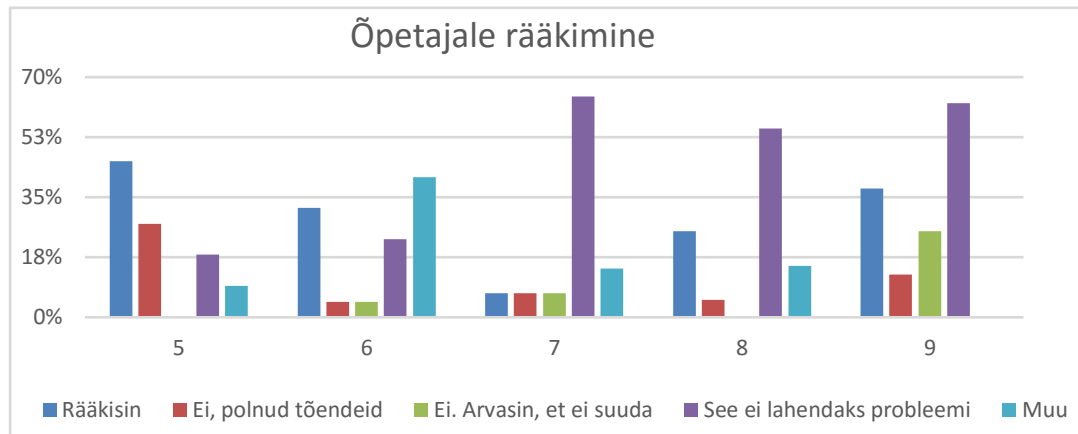

Joonis 6. Küberkiusamisest vanemate teavitajate hulk klasside kaupa

Õpetajale räägiti kiusamisest kõige enam viiendas $n=5$ (45%) ja kuuendas $n=7$ (35%) klassis. Vastusevariant “Ei. Arvasin, et ei suuda” ei osutunud valituks viiendas ega kaheksandas klassis. Seitsmendas, kaheksandas ja üheksandas klassis on kõige valitumaks vastusevariandiks “See ei lahendaks probleemi”. Seitsmendas klassis arvas $n=9$ (64%) õpilastest, et õpetajatele küberkiusamisest rääkimine muudaks nende olukorda paremuse poole, kaheksandast klassist arvasid samuti $n=11$ (55%) õpilast ning üheksandast klassist oli $n=5$ (62,5%) kiusatavat, kes tundsid, et õpetajale rääkimine ei lahendaks nende olukorda.

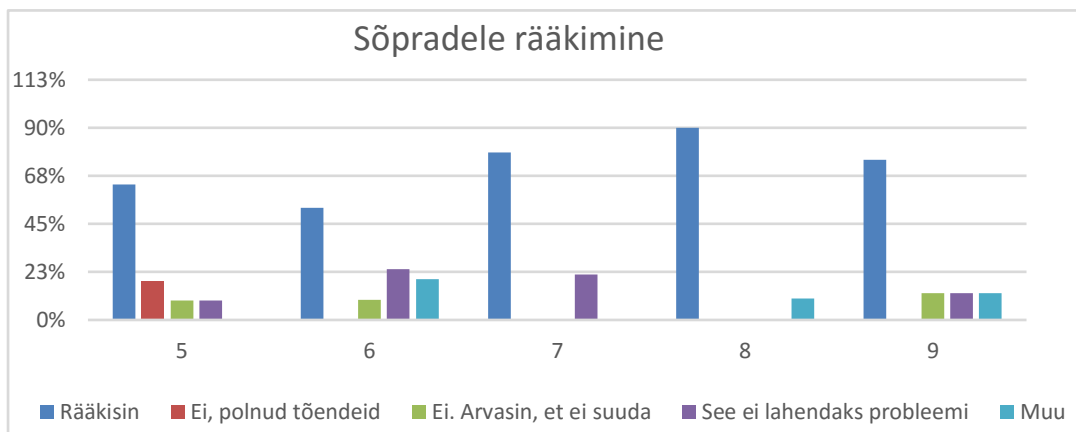

Kuuendas klassis on $n=9$ (41%) õpilast, kes valisid vastusevariandi “Muu”, mille all neil oli võimalik oma vastust täpsustada. Vastustest selgus, et üheksast õpilasest 7 ei rääkinud õpetajale kiusamisest, kuna ei pidanud kiusamist enda jaoks oluliseks. 1 õpilane arvas, et kiusamine on liiga isiklik asi, mida õpetajaga jagada ning 1 õpilane lihtsalt ei soovinud kiusamisest õpetajaga rääkida. Tulemused on esitatud Joonisel 7.

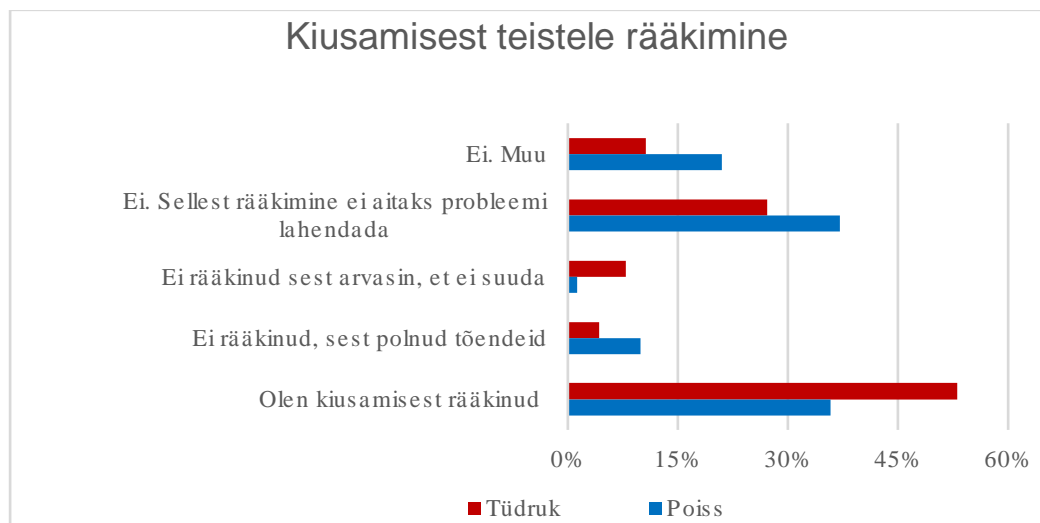
Joonis 7. Küberkiusamisest õpetaja teavitajate hulk klasside kaupa

Sõpradele räägiti kiusamisest kõige enam. Kaheksandas klassis teavitas sõpru $n=18$ (90%) kiusatavat, seitsmendas klassis $n=11$ (78%) ning üheksandas klassis $n=6$ (75%). Viiendas ja kuuendas klassis oli kiusamisest rääkinute osakaal mõnevõrra väiksem, vastavalt $n=7$ (63%) ja $n=11$ (55%). Vastusevariandi “Muu” all, mida on kõige rohkem esinenud kuuendas klassis $n=4$ (20%), tuli välja, et õpilased ei jaganud muret sõpradega, kuna ei pidanud veebis kogetud negatiivset käitumist oluliseks. Kaheksandas klassis arvas üks õpilane (5%), et sõpradel ei ole vaja tema kiusamisest teada.

Joonis 8. Küberkiusamisest sõprade teavitajate hulk klasside kaupa

Joonisel 9 on välja toodud vanematele, sõpradele ja õpetajale kiusamisest rääkimise protsendid analüüsituna koos ning eristatud poiste ja tüdrukute järgi.

Joonis 9. Kiusamisest teistele rääkimine üldistatud kujul

Õpilaste vastutegevus küberkiusamisele

Kiusamiskäitumise vastutegevusena blokeeris $n=43$ (63%) ohvrit kiusaja juurdepääsu enda veebilehele, mõnel puhul teavitati lisaks lehekülje moderaatorit ning sellega ka piirduiti. $N=18$ (26,5%) vastanut ei võtnud ahistamise vastu mitte midagi ette ning ülejäänud $n=15$ (21%) vastanutest kas lõpetasid vastava lehekülje kasutamise või reageerisid muul viisil. $N=5$ (7%) vastanut rääkis kiusajaga või siis hakkas ka ise kiusajat kiusama.

Üheksandas klassis kiusatud õpilased blokeerisid kõik $n=6$ (100%) pärast küberkiusamist kiusaja kasutaja, et takistada endale ligipääs. Seejärel teavitati moderaatorit $n=2$ (33%) ning võrdselt kas lõpetati lehekülje kasutamine või reageeriti mõnel muul viisil $n=1$ (17%).

Kaheksandas klassis blokeeris kiusaja kasutaja pea pooled ohvritest $n=8$ (47%). Umbes veerand õpilastest ei teinud kiusamise korral midagi $n=4$ (23,5%) ning $n=3$ (17%) lõpetasid vastava lehekülje kasutamise, kus neid kiusati. $N=2$ (12%) ohvrit teavitasid lehekülje moderaatorit ning $n=1$ (6%) blokeeris internetis enda kasutaja või rääkis kiusajaga (vastusevariant "Muu").

Seitsmendas klassis blokeeris kiusaja kasutaja $n=10$ (67%) vastanut ning võrdselt ei võetud kiusamise vastu midagi ette või lõpetati vastava lehekülje kasutamine $n=3$ (20%).

N=2 (13%) teavitasid veebilehe moderaatorit kiusamisjuhtumist ning n=1 (7%) õpilastest blokeeris küberkiusamise tõttu enda kasutaja. Kuuenda klassi õpilastest n=12 (60%) keelas kiusajal ligipääsu oma veebilehe kontole tema blokeerimisega.

Suur hulk vastanutest ei võtnud kiusamise korral midagi ette n=9 (45%). N=2 (10%) andsid probleemist teada internetilehekülje moderaatorile ning n=1 (5%) õpilane blokeeris oma kasutaja pärast kiusamist.

Küberkiusaja konto blokeeris viiendate klasside õpilastest n=7 (70%), seejärel lõpetati lehekülje kasutamine, kus kiusamise ohvriks satuti n=3 (30%) ning kas teavitati moderaatorit n=2 (20%) või ei tehtud midagi n=2 (20%).

Küberkiusamise takistamine

Ankeedi viimane küsimus “Kuidas saaks küberkiusamist takistada?” oli avatud küsimus, millele vastas 425 õpilast ning jättis vastamata 54 õpilast. 11% (n=48) vastajatest soovitasid teavitada kiusamisest vanemaid või õpetajaid. Vastajatest n=19 (4,5%) olid teadlikud veebikonstaabli olemasolust ning soovitasid pöörduda kiusamise korral just tema poole. Lisaks arvati abi olevat õpetlikest infotundidest koolis, mis käsitleksid lähemalt küberkiusamist ja selle tagajärgesid. Vastajatest 8% (n=34) arvas, et küberkiusamisele tuleks koolides rohkem tähelepanu pöörata. Arvati, et kui koolis räägitaks rohkem, mida küberkiusamine endast kujutab ning kuidas selle korral käituda, julgustaks see ohvreid kiusamisest teatama ning hoiaks ära nii mõnegi kiusamisjuhtumi. Levinud vastusteks olid ka kiusaja blokeerimine 8% (n=33) ning eiramine ja interneti vähesem kasutamine. Mitmed õpilased soovitasid mitte jagada avalikult internetis isiklikke andmeid, vähem suhelda tundmatute inimestega ning olla ise teistega sõbralikum, et ei tekiks põhjust sattuda kiusamise ohvriks.

Leidus ka neid, kes arvasid, et küberkiusamist ei ole võimalik takistada või et seda on raske teha. 11% vastanutest ei osanud küsimusele vastata, kirjutades vastuseks “ei tea” või “ei oska öelda”.

Arutelu

Käesolevas kvantitatiivses uurimustöös käsitleti 5. – 9. klassi õpilaste küberkiusamist ühe kooli näitel ning otsiti vastuseid nendele uurimisküsimusele:

Kui palju esineb õpilaste hinnangul küberkiusamist 5.-9.klassi õpilaste hulgas?

Millised on peamised küberkiusamise viisid 5.-9. klassi õpilaste seas?

Millist mõju avaldab õpilaste hinnangul küberkiusamine õpilastele?

Milline on õpilaste hinnangul nende reaktsioon küberkiusamisele?

Uurimustöö tulemustest selgus, et kiusamist kommunikatsioonivahendite kaudu on kogenud 78 (16,5%) last 479-st. Saadud küberkiusatud õpilaste protsent on väikem kui MTÜ Lastekaitse Liidu uuringu (2016) tulemustes, kus kiusamise ohvriks oli langenud enam kui veerand vastanutest. Tüdrukute osakaal ohvriks langemisel oli suurem kui poistel. Uuritava kooli tüdrukutel esineb poistest rohkem kiusamist 6. – 8. klassis ning seejärel tasakaalustub kiusamise tase poistega. Kiusamine toimub enamasti mõni kord kuus või mõni kord aastas. Peamisteks küberkiusamise viisideks osutusid mõnitavate kirjade saamine ning ühistest gruppidest välja jätmine. Kannatajateks antud kiusamisviiside korral olid rohkem tüdrukud. Ka kiusatavate tüdrukute protsent oli suurem kui poistel - 20,6% ja 12,4%. Seda, et tüdrukud satuvad suurema tõenäosusega küberkiusamise ohvriks, näitab lisaks Naruskovi (2009) uurimus, kus selgus, et tüdrukuid ahistatakse internetis märkimisväärselt rohkem kui poisse.

Veebivägivalla mõjus on erinevused nii sooliselt kui ka klassides. Veerand tüdrukutest ei suuda kiusamise tõttu enam tunnis nii efektiivselt keskenduda, poistest tundis nii 11%. Samas jäi poiste ja tüdrukute hinnang enam vähem samaks, tundes, et küberkiusamine pole neile negatiivset mõju avaldanud. Lisaks tundsid nii poisid kui ka tüdrukud üsna võrdselt, et pärast kiusamist pole nad enam nii õnnelikud kui varem. Kõige enam märgiti kiusamise mõjuks, et “pole enam nii õnnelik” seitsmendas, kaheksandas ja üheksandas klassis.

Paljud küberkiusamise ohvritest ei teavita kiusamisest kedagi, enamasti on teavitajateks pigem tüdrukud (Hinduja & Patchin, 2008; Li, 2006). Käesolevas uurimuses teavitas 50% (n=24) kiusatavatest tüdrukutest ning 34% (n=10) poistest kiusamisest täiskasvanut.

Kõige enam jagati muret sõpradega, seejärel vanemate ning õpetajatega. Vanematele otsustati mitte rääkida, kuna arvati, et see ei lahendaks probleemi.

Huvi pakkuv on tulemus, et seitsmendas, kaheksandas ja üheksandas klassis õpetajale mitte rääkimise kõige levinumaks põhjuseks oli “see ei lahendaks probleemi”. Antud tulemus võib viidata asjaolule, et õpetajaid ei peeta küberkiusamise valdkonnas asjatundjateks. Õpilaste arvamusi selles küsimuses oleks edaspidi huvitav uurida.

Käesoleva töö piiranguteks võib lugeda asjaolu, et enne küsitluse läbiviimist ei sooritatud pilootuuringut, mis oleks aidanud tuvastada võimalikud vääritimõistmised ankeedis.

Käesoleva töö praktiliseks väärtuseks peab töö autor seda, et uuringus ilmnenu tulemusi küberkiusamise ulatuse ja viiside kohta uuritud kooli 5 - 9-s klassides saab antud kool kasutada küberkiusamise probleemiga edasisel tegelemisel.

Tänu sõnad

Autor tänab kõiki uuringus osalenud tublisid õpilasi ja kooli personali, kes oli nõus küsitluse läbiviimiseks. Suur tänu ka juhendajale lõputöö juhendamise eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri.....

Kuupäev.....

Kasutatud kirjandus

- Afroz, J., Husain, S. (2015). Bullying in Elementary Schools: Its Causes and Effects on Students. *Journal of Education and Practice*, 6 (19), 43-56
- Akbulut, Y., Sahin, Y. L., & Eristi, B. (2010). Cyberbullying Victimization Among Turkish Online Social Utility Members. *Educational Technology & Society*, 13 (4), 192-201
- Anderson, T., Sturm, B. (2007). Cyberbullying From Playground to Computer. *Young Adult Library Services*, 5 (2), 24-27
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yilmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish Adolescents. *CyberPsychology & Behaviour*, 11(3), 253-261
- Bauman, S. (2013). Cyberbullying: What does research tell us? *Theory Into Practice*, 52 (4), 249-256.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32 (3), 265-277
- Boulton, M., Lloyd, J., Down, J., & Merx, H. (2012, March 1). Predicting Undergraduates' Self-Reported Engagement in Traditional and Cyberbullying from Attitudes. *Cyberpsychology, Behavior And Social Networking*, 15 (3), 141-147
- Calmaestra, J., Nocentini, A., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R., & Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries. *Australian Journal Of Guidance and Counselling*, 20 (2), 129-142
- Cao, B., & Lin, W. Y. (2015, Nov). How do victims react to cyberbullying on social networking sites? The influence of previous cyberbullying victimization experiences. *Computers in Human Behavior*, 52, 458-465
- Cassidy, W., Jackson, M., & Brown, K. N. (2009). Sticks and Stones Can Break My Bones, But How Can Pixels Hurt Me? Students' Experiences with Cyber-Bullying. *School Psychology International*, 30 (4), 383-402
- Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G., Kim, T. E., & Sadek, S. (2010) Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly*, 25 (2), 65-83.
- Cyberbullying Research Center (2015). Cyberbullying Facts Summarizing What is Currently Known. Külastatud aadressil <http://cyberbullying.org/facts>
- Dehue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' Experiences and Parental Perception. *Cyberpsychology & Behavior*, 11 (2), 217-223
- Elliott, M. (2002). *Bullying: A practical guide to coping for schools*. Great Britain: Pearson Education.
- Espelage, D. L., Mebane, S., & Swearer, S. M. (2004). Gender differences in bullying: Moving beyond mean level differences to Consider Conceptions of Bullying, Processes by which Bullying Unfolds, and Cyber Bullying., *Bullying in American schools: A social-*

ecological perspective on prevention and intervention (pp. 15-35). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

EU Kids Online (s.a.). Külastatud aadressil <http://eukidsonline.ut.ee/>

European Parliament (2016). Cyberbullying among young people. Külastatud aadressil [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf)

Glazier, L. (Writer/Director; 2003). It's a girl's world [Documentary]. Montreal, Quebec, National Film Board of Canada.

Harris, K., Harvey, P., & Booth, S. (2010). Who abuses their coworkers? An examination of personality and situational variables. *Journal of Social Psychology*, 150 (6), 608-627.

Hinduja, S., Justin W. Patchin. (2006, April 2). Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148-169

Hinduja, S., & Patchin, Justin W. (2008, Sep 22). Offline Consequences of Online Victimization: School Violence and Delinquency. *Journal of School Violence*, 6 (3), 89-112

Hinduja, S., & Patchin, Justin W. (2012). Cyberbullying prevention and response. Expert perspectives. New York and London: Routledge.

Huang, Y., Chou, C. (2010, November). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26 (6), 1581-1590

Isakannu, H. (2008). Kiusamine internetis: noortevaheline käitumine võrgumaailmas kahe Tallinna kooli näitel. *Publitseerimata bakalaureusetöö*. Tallinna Ülikool.

Kalmus, V., Siibak, A., & Blinka, L. (2014, Jan). Internet and Child Well-Being. *Handbook of Child Well-Being*, 2093-2133

Keen, E., Georgescu, M. (2016). Bookmarks: A manual for combating hate speech online through human rights education (2nd ed). Ukraine.

Kowalski, Robin M., Limber, Susan P., & Agatston, Patricia W. (2012). Cyberbullying. Bullying in the digital age. UK: Blackwell Publishing.

Kuusk, K. (2010). Küberkiusamine ja sellega seotud karakteristikud Tallinna koolide 7.-9.klasside õpilaste seas. *Publitseerimata magistr töö*. Tallinna Ülikool.

Lacherza, N., Conti, R. P. (2013, March 1). Cyberbullying: The New Phenomenon. *Journal of the Behavioral Sciences*, lk 1-39

Lastekaitse Liit (2016). Lastekaitse Liit ja Telia alustavad koostööd küberkiusamise ennetamiseks. Külastatud aadressil <http://www.lastekaitseliit.ee/2016/12/lastekaitse-liit-ja-telia-alustavad-koostood-kuberkiusamise-ennetamiseks/>

- Li, Q. (2006, April 24). Cyberbullying in Schools : A Research of Gender Differences. *School Psychology International*, 27 (2), 157-170
- Li, Qing. (2008). Cyberbullying in Schools: An Examination of Preservice Teachers' Perception. *Canadian Journal of Learning and Technology*, 34 (2)
- Maripuu, R., & Pobjaržin, V. (2016, Veebruar, 17). Pealtnägija. Külastatud aadressil <http://arhiiv.err.ee/guid/20160219014104901000300112290E2BA238B440000000792B00000D0F102387>
- Mesch, Gustavo S. (2009, Aug 12). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology and Behavior*, 12 (4), 387-393
- Meyer, E. J. (2009). Gender, bullying, and harassment: Strategies to end sexism and homophobia in schools. New York: Teachers College Press.
- Nabuzoka, D. (2010, Jun 4). Experiences of bullying-related behaviours by English and Zambian pupils: a comparative study. *Educational Research*, 45 (1), 95-109
- Naruskov, K. (2009). Küberkiousamine kolme Tartu linna ja kolme Tartu maakonna kooli näitel. *Publitseerimata magistritöö*. Tartu Ülikool.
- Naruskov, K., Luik, P. (2015). Küberkiousamise fenomeni tajumine Eesti õpilaste seas: sooline võrdlus kiousamise kriteeriumite ja liikide alusel. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 3 (2), 186-215
Külastatud aadressil <http://ojs.utlib.ee/index.php/EHA/article/view/eha.2015.3.2.07/7465>
- Oksanen, A., & Keipi, T. (2013, Jan 15). Young people as victims of crime on the internet: A population-based study in Finland. *Vulnerable Children and Youth Studies. An International Interdisciplinary Journal for Research, Policy and Care*. 8 (4), 298-309
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (2011). Bullying at school and later criminality: Findings from three Swedish community samples of males. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21, 151-156
- Pieschl, S., Kuhlmann, C., & Porsch, T. (2015). Beware of Publicity! Perceived Distress of Negative Cyber Incidents and Implications for Defining Cyberbullying. *Journal of School Violence*, 14, 111-132
- Shariff, S. (2008). *Cyberbullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home. Types of bullying (lk 19-22)*. London and New York: Routledge
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Bjorkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status Within the Group. *Aggressive Behaviour*, 22, 1-15
- Salmivalli, C. (1999, Aug). Participant role approach to school bullying: implications for interventions. *Journal of Adolescence*, 22 (4), 453-459

Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior*, 15, 112-120

Salmivalli, C. (2014). Participants roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions? *Theory Into Practice*, 53 (4), 286-292.

Schwartz, Heather E. (2014). *Küberkiousamine*. Tartu: Kirjastus Studium

Homel, Jacqueline B. (2013). Does bullying others at school lead to adult aggression? The roles of drinking and university participation during the transition to adulthood. *Australian Journal of Psychology*, 65 (2), 98-106

Schmidt, Heidi J. (2005, August). A study to identify middle school students' perceptions of bullying experiences. *Publitseerimata magistratöö*. Wisconsin-Stout Ülikool.

Slonje, R., Smith, Peter K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154

Smith, Peter K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its Nature and Impact in Secondary School Pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (4), 376-385

Sourander, A., Klomek, A. B., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M., Ristkari, T., & Helenius, H. (2010). Psychosocial Risk Factors Associated With Cyberbullying Among Adolescents . *Archives of General Psychiatry*, 67 (7), 720-728

Statistikaamet (2012). Eestis on internetikasutajate osatähtsus veidi suurem kui Euroopas keskmiselt. Külastatud aadressil

<https://statistikaamet.wordpress.com/tag/elanike-internetikasutus/>

Tervise Arengu Instituut, Haigekassa (2008). Vaimse tervise probleemide märkamine ja ennetamine koolis. Külastatud aadressil http://www.mentalhealthpromotion.net/resources/vaimse_tervise_probleemide_mrkamine_ja_enetamine_koolis.pdf

Vandebosch, H., & Cleemput, Katrien van. (2008, Aug 1). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *Cyberpsychology and Behavior*, 11 (4), 499-503

Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A. J., De Winter, A. F., Verhulst, F. C., Ormel, J. (2005). Bullying and victimization in elementary schools: A comparison of bullies, victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents. *Developmental Psychology*, 41 (4), 672-682.

Völlink, T., Bolman, C. A., Dehue, F., & Jacobs, N. C. (2013). Coping with Cyberbullying: Differences Between Victims, Bully-victims and Children not Involved in Bullying. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 23 (1), 7-24

Willard, N., M. S., & J. D. (2007). *Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats* Külastatud aadressil

<https://education.ohio.gov/getattachment/Topics/Other-Resources/School-Safety/Safe-and-Supportive-Learning/Anti-Harassment-Intimidation-and-Bullying-Resource/Educator-s-Guide-Cyber-Safety.pdf.aspx>

Lisa 1

Küsimustik

Lugupeetud õpilane

Palun Sinu abi küberkiusamise alase uurimuse läbiviimisel. Uuringu eesmärgiks on välja selgitada peamised küberkiusamise viisid ning õpilaste hinnangud küberkiusamisele. Küsimustik on anonüümne. Õpilaste vastuste kokkuvõte tehakse üldistatud kujul. Vastamiseks tõmba ring ümber sobivale vastusevariandile. Mõnele küsimusele on võimalik valida ka mitu sobivat vastusevarianti.

Jennyfer Luik,
Tartu Ülikool
Haridusteaduste Instituut
üliõpilane

Küsimustik

Olen

Klass 5 6 7 8 9

Sugu: Naine

Mees

1. Kui tihti Sa internetti kasutad?

a) Kord nädalas

b) Üle päeva

c) Iga päev

2. Mitu tundi päevas Sa internetis veedad?

a) kuni 1 tund b) 2-3 tundi

c) 4-5 tundi

d) 5 ja rohkem

3. Millega Sa enamasti internetis tegeled? Vali kõik sobivad variandid.

a) Kuulan muusikat

b) Mängin

c) Suhtlen sõpradega

d) Teen koolitöid

e) Loen uudiseid

f) Pean oma blogi

g) Külasthan erinevaid sotsiaalmeedia lehekülgi

(Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat jne)

4. Kas Sind on selles koolis küberkiusatud?

Küberkiusamine on tehnoloogia kasutamine selleks, et kedagi ahistada, ähvardada, hähbistada või muul moel korduvalt kiusata.

Ei (kui vastasid “ei”, siis liigu 13. küsimuse juurde)
Jah (kui vastasid “jah”, jätkka vastamist 5. küsimusest)

5. Kui tihti selline käitumine aset leiab?

- a) mõni kord aastas
- b) mõni kord kuus
- c) mõni kord nädalas
- d) iga päev

6. Mil moel on Sind küberkiusatud? Vali kõik sobivad variandid.

- a) Olen saanud mõnitava sisuga kirju
- b) Minust on postitatud ebameeldivaid pilte
- c) Mulle on tehtud varikonto
- d) Mind on avalikult internetis laimatud
- e) Mind on ühistest gruppidest välja jäetud
- f) Olen saanud ähvardava sisuga tekstisõnumeid/ telefonikõnesid
- g) Minu Facebooki kontosse on sisse häkitud ning sellega mulle kahju tekitatud

Muu.....
.....

7. Millistel veebisaitidel on Sind kõige enam kiusatud? Vali kõik sobivad variandid.

- a) Facebook
- b) Twitter
- c) Snapchat
- d) Instagram
- e) jututoad
- f) mängutoad

Muu.....
.....

8. Kuidas selline käitumine Sind mõjutanud on? Vali kõik sobivad variandid.

- a) Ma pole enam nii õnnelik
- b) On raskusi tunnis tähelepanemisega
- c) Kardan vastata võõrastele telefoninumbritele
- d) Kahtlustan kõiki kiusamises
- e) Pole mind mõjutanud

Muu.....
.....

9. Kuidas Sa käitusid, kui Sind küberkiusati? Vali kõik sobivad variandid.

- a) Blokeerisin kiusaja kasutaja
- b) Blokeerisin oma kasutaja
- c) Vahetasin telefoninumbrit või e-maili
- d) Lõpetasin vastava lehekülje kasutamise, kus mind kiusati
- e) Teavitasin lehekülje moderaatorit
- f) Ei teinud midagi

Muu.....
.....

10. Kas oled kiusamisest rääkinud ka vanematele?

- a) Jah, olen rääkinud
- b) Ei, sest mul polnud tõendeid
- c) Ei, sest arvasin, et ei suuda sellest rääkida
- d) Ei, kuna arvasin, et rääkimine ei aitaks probleemi lahendada

Muu.....

.....

11. Kas oled kiusamisest rääkinud ka õpetajale?

- a) Jah, olen rääkinud
- b) Ei, sest mul polnud tõendeid
- c) Ei, sest arvasin, et ei suuda sellest rääkida
- d) Ei, kuna arvasin, et rääkimine ei aitaks probleemi lahendada

Muu.....

.....

12. Kas oled kiusamisest rääkinud ka sõpradele?

- a) Jah, olen rääkinud
- b) Ei, sest mul polnud tõendeid
- c) Ei, sest arvasin, et ei suuda sellest rääkida
- d) Ei, kuna arvasin, et rääkimine ei aitaks probleemi lahendada

Muu.....

.....

13. Kas Sa oled ise kunagi kiusanud mõnda selle kooli õpilast, kasutades selleks internetti või mobiiltelefoni?

Ei (kui vastasid “ei, liigu 16. küsimuse juurde)

Jah (kui vastasid “jah”, jätkka vastamist 14. küsimusest)

14. Kui tihti selline käitumine aset leiab?

- a) mõni kord aastas
- b) mõni kord kuus
- c) mõni kord nädalas
- d) iga päev

15. Mis on see põhjus, miks oled kasutanud küberkiusamist? Vali kõik sobivad variandid.

- a) Lõbu pärast
- b) Mind on ka kiusatud ja tahtsin tagasi teha
- c) Kuna teised tegid ka seda
- d) Et oma viha välja elada

Muu.....

.....

16. Kui oled näinud, et kedagi teist on küberkiusatud, kuidas oled käitunud? Vali kõik sobivad variandid.

- a) Olen teavitanud internetis moderaatoreid
- b) Olen rääkinud koolis õpetajale
- c) Olen palunud kiusajatel lõpetada
- d) Ei ole midagi teinud

e) Ei ole näinud, et kedagi oleks küberkiusatud

Muu.....
.....

17. Kuidas saaks küberkiusamist takistada?

.....
.....
.....
.....

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jennyfer Luik

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Ühe kooli 5.-9. Klassi õpilaste hinnangud küberkiusamise ulatuse, viiside ja kiusamisele reageerimise, mille juhendajaks on Heiki Krips (PhD)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 18.05.2017